

Qendra Kosovare për Studime Gjinore
Kosovar Gender Studies Center

PERSPEKTIVAT GJINORE NË AGJENDËN E REFORMAVE TË KOSOVËS:

VLERËSIMI I PLANIT TË BE-së PËR RITJE EKONOMIKE

FALËNDERIME

“Perspektivat gjinore në Agjendën e Reformave të Kosovës: Vlerësimi i Planit të BE-së për Rritje Ekonomike” është një raport tematik kërkimor i Qendrës Kosovare për Studime Gjinore (QKSGj) i botuar me mbështetjen e projektit Kvinna till Kvinna “Anëtarësimi në BE për kë? Të drejtat dhe pjesëmarrja e grave në Programin e Ballkanit Perëndimor 2021-2026”. Ky është një projekt i zbatuar me mbështetjen financiare të Agjencisë Suedeze për Bashkëpunim Ndërkombëtar për Zhvillim (Sida) dhe në zbatim të programit Kvinna till Kvinna për Ballkanin Perëndimor - me ndikimin e përgjithshëm të synuar të programit të propozuar që të drejtat e grave dhe pjesëmarrja e barabartë në vendimmarrje në Ballkanin Perëndimor të respektohen plotësisht. KGSC dëshiron të falënderojë të gjithë ata që ofruan ndihmë dhe informacione dhe të dhëna të paçmuara për këtë dokument.

Autor: Dren Kukaj
Redaktore: Luljeta Demolli

Qendra Kosovare për Studime Gjinore (QKSGj) www.kgscenter.net ka kontribuar në integrimin e perspektivës gjinore që nga viti 2002 dhe vazhdon të bëjë përpjekje për të arritur barazinë gjinore në Kosovë. Ajo ka qenë pioniere në ndryshimet në sistemin diskriminues, normat shoqërore dhe standardet e dyfishta, dhe është shumë aktive në monitorimin e institucioneve publike. Misioni i QKSGj-së është të integrojë analizat, programet dhe politikat e ndjeshme ndaj gjinisë në të gjithë sektorët e shoqërisë kosovare duke rritur ndërgjegjësimin gjinor dhe duke u përqendruar në çështjet gjinore, duke zhvilluar studime gjinore dhe duke siguruar përfshirjen e politikave të ndjeshme ndaj gjinisë përmes kërkimit, zhvillimit të politikave, avokimit dhe lobimit.

Mohim përgjegjësie

Ky material është financuar plotësisht nga Agjencia Suedeze e Bashkëpunimit për Zhvillim Ndërkombëtar (Sida) dhe Fondacioni Kvinna till Kvinna. Sida dhe Kvinna till Kvinna nuk pajtohen domosdoshmërisht me mendimet e shprehura. Autorja/et është/janë përgjegjës/e vetëm për përmbajtjen.

Të drejtat e autorit ©

Qendra Kosovare e Studimeve Gjinore (QKSGj), nëntor 2026. Të gjitha të drejtat e rezervuara. Asnjë pjesë e këtij botimi nuk mund të riprodhohet, ruhet ose futet në një sistem rikuperimi ose të transmetohet në asnjë formë ose me asnjë mjet, elektronik, mekanik, fotokopjues, regjistruar ose ndryshe, pa lejen paraprake të QKSGj-së.

PËRMBAJTJA

1. Përmbledhje ekzekutive	3
2. Hyrje	4
3. Metodologjia dhe qasja kërkimore	6
3.1 Konsultimet institucionale dhe kontributet e hisedarëve	7
4. Plani për Rritje Ekonomike i BE-së dhe Agjenda e Reformave të Kosovës	7
4.1 Plani për Rritje Ekonomike i BE-së për Ballkanin Perëndimor	7
4.2 Agjenda e Reformave e Kosovës	8
4.3 Ndikimi i pritur ekonomik dhe institucional	9
5. Analizë gjinore e Agjendës së Reformave	10
5.1 Administrata publike & financat publike	10
5.2 Digjitalizimi & tranzicioni i gjelbër	11
5.3 Mjedisi biznesor, NVM-të & financat	13
5.4 Arsimi & tregu i punës	14
5.5 Qeverisja & demokracia	15
6. Të gjeturat kyçe: boshllëqet, rreziqet dhe mundësitë	16
6.1 Boshllëqet gjinore në Agjendën e Reformave	17
6.2 Rreziqet e thellimit të pabarazive	18
6.3 Mundësitë për reforma të përgjegjshme gjinore	18
7. Rekomandime për politika	19
7.1 Për institucionet e Kosovës	19
7.2 Për Bashkimin Evropian	20
7.3 Për shoqërinë civile	20
8. Përfundim	20

1. PËRMBLEDHJE EKZEKUTIVE

Ky raport ofron një analizë gjinore të Agjendës së Reformave të Kosovës sipas Planit të Rritjes Ekonomike të BE-së për Ballkanin Perëndimor. Analiza shqyrton shkallën në të cilën konsideratat e barazisë gjinore janë të integruara në hartimin e reformave. Ai vlerëson se si këto reforma mund të ndikojnë në pjesëmarrjen ekonomike të grave, qasjen në burime dhe përfaqësimin në proceset e vendimmarrjes. Hulumtimi bazohet kryesisht në analizën e dokumenteve të politikave, duke përfshirë Agjendën e Reformave të Kosovës dhe treguesit e ndjeshëm gjinor të zhvilluar për të monitoruar integrimin e perspektivave gjinore brenda kornizës së reformës.

Gjetjet tregojnë se Agjenda e Reformave e Kosovës përfshin disa mekanizma që mund ta mbështesin barazinë gjinore, veçanërisht përmes futjes së treguesve të ndjeshëm gjinor në disa fusha të reformave. Këta tregues përqendrohen në çështje të tilla si pjesëmarrja e grave në administratën publike, prokurimi publik i përgjegjshëm gjinor që i përgjigjet çështjeve gjinore, përfaqësimi në strukturat qeverisëse, vlerësimet e ndikimit gjinor në legjislacion dhe konsideratat e barazisë gjinore në arsim dhe reformat e tregut të punës. Në këtë drejtim, Agjenda e Reformave ofron një pikënisje të rëndësishme për integrimin e perspektivave gjinore në reformat ekonomike dhe institucionale të lidhura me procesin e integritit të Kosovës në BE.

Megjithatë, analiza identifikon gjithashtu disa boshllëqe strukturore në mënyrën se si adresohet barazia gjinore brenda kornizës së reformave. Konsideratat gjinore nuk janë të integruara në mënyrë të vazhdueshme në të gjithë sektorët e politikave, veçanërisht në qeverisjen ekonomike, zhvillimin e sektorit privat dhe reformat e sektorit financiar. Në shumë raste, treguesit e ndjeshëm gjinor përqendrohen në aspektet procedurale të hartimit të politikave, siç janë vlerësimet e ndikimit gjinor ose objektivat e përfaqësimit. Në të njëjtën kohë, reformat më të gjera ekonomike nuk adresojnë në mënyrë sistematike barrierat strukturore që kufizojnë pjesëmarrjen e grave në sipërmarrje, punësim dhe qasje në financa. Përveç kësaj, disponueshmëria e të dhënave të ndara sipas gjinisë mbetet e

kufizuar në disa fusha të reformave, gjë që mund të kufizojë monitorimin efektiv të rezultateve të barazisë gjinore.

Analiza thekson më tej disa rreziqe për zbatimin e reformave nëse perspektivat gjinore nuk integrohen në mënyrë sistematike. Reformat ekonomike që synojnë stimulimin e zhvillimit të sektorit privat mund të përfitojnë në mënyrë disproporcionale sektorët ku burrat janë tashmë të mbipërfaqësuar. Ngjashëm, transformimi digjital dhe politikat e tranzicionit të gjelbër mund të rrisin pa dashje boshllëqet gjinore nëse pabarazitë ekzistuese në aftësitë digjitale, pjesëmarrja në tregun e punës dhe qasja në burimet ekonomike mbeten të patrajtuara. Barrierat strukturore si shpërndarja e pabarabartë e punës së kujdesit të papaguar, qasja e kufizuar në financa për sipërmarrëset dhe nën-përfaqësimi i grave në pozicione vendimmarrëse mund të kufizojnë gjithashtu ndikimin gjithëpërfshirës të reformave ekonomike.

- Në të njëjtën kohë, Agjenda e Reformave krijon gjithashtu mundësi të rëndësishme për të forcuar politikëbërjen e përgjegjshme gjinore. Treguesit e ndjeshëm gjinor, nëse zbatohen vazhdimisht, mund të shërbejnë si mjete të vlefshme për monitorimin e progresit të reformave dhe promovimin e llogaridhënies institucionale. Reformat që lidhen me prokurimin publik, qeverisjen e inovacionit dhe ndërmarrjet publike mund të kontribuojnë në rritjen e pjesëmarrjes së grave në role ekonomike dhe udhëheqëse. Reformat e digjitalizimit gjithashtu mund të zgjerojnë qasjen në shërbimet publike dhe të krijojnë mundësi të reja ekonomike për gratë, veçanërisht përmes sipërmarrjes digjitale dhe punës në distancë.

Bazuar në këto gjetje, raporti propozon disa rekomandime politikash. Institucionet e Kosovës duhet të forcojnë integrimin sistematik të vlerësimeve të ndikimit gjinor në të gjitha fushat e reformave, të përmirësojnë përdorimin e të dhënave të ndara sipas gjinisë në monitorimin e rezultateve të reformave dhe të zgjerojnë politikat që mbështesin pjesëmarrjen e grave në tregun e punës, duke përfshirë masat e kujdesit ndaj fëmijëve dhe ekonomisë së kujdesit. Bashkimi Evropian mund të mbështesë më tej barazinë gjinore duke integruar treguesit gjinor në mënyrë më sistematike brenda monitorimit të Instrumentit për Reforma dhe Rritje Ekonomike dhe duke mbështetur programe që synojnë fuqizimin ekonomik të grave. Organizatat e shoqërisë civile gjithashtu luajnë një rol të rëndësishëm në monitorimin e zbatimit të reformave, duke ofruar analiza të pavarura dhe duke avokuar për hartimin e politikave më të forta që i përgjigjen çështjeve gjinore.

Në përgjithësi, analiza tregon se Agjenda e Reformave e Kosovës ofron një kornizë të rëndësishme për avancimin e zhvillimit ekonomik dhe integritet në BE. Megjithatë, sigurimi që këto reforma të kontribuojnë në një zhvillim gjithëpërfshirës dhe të barabartë do të kërkojë integrim më të fortë dhe më sistematik të konsideratave të barazisë gjinore gjatë gjithë procesit të reformës.

2. HYRJE

Integrimi në Bashkimin Evropian mbetet objektivi qendror strategjik i zhvillimit politik, institucional dhe ekonomik të Kosovës. Që nga shpallja e pavarësisë, Kosova ka përfunduar gradualisht kornizën e saj legjislativë, strukturat qeverisëse dhe politikat ekonomike me standardet e Bashkimit Evropian. Ky proces është nxitur kryesisht nga instrumentet e pranimit në BE dhe kornizat e reformave që synojnë forcimin e institucioneve demokratike, përmirësimin e konkurrueshmërisë ekonomike dhe promovimin e kohezionit social. Brenda këtij transformimi më të gjerë, agjenda e politikave të Kosovës është përqendruar gjithnjë e më shumë në reformat strukturore në administratën publike, qeverisjen ekonomike, tregjet e punës dhe zhvillimin e sektorit privat.

Në vitet e fundit, Bashkimi Evropian ka prezantuar instrumente të reja që synojnë përshtetjen e integritimit të ekonomive të Ballkanit Perëndimor në hapësirën ekonomike të BE-së. Një nga më të rëndësishmet e këtyre nismave është Plani i Rritjes Ekonomike të BE-së për Ballkanin Perëndimor, i prezantuar në vitin 2023 si një kornizë strategjike për të promovuar konvergjenca më të shpejtë ekonomike midis rajonit dhe Bashkimit Evropian. Plani i Rritjes Ekonomike kombinon mbështetjen financiare me kushtëzimin e reformave përmes Instrumentit të Reformës dhe Rritjes Ekonomike, duke i inkurajuar vendet e Ballkanit Perëndimor të zbatojnë reforma strukturore të synuara që forcojnë qeverisjen ekonomike, përmirësojnë mjedisin e biznesit, përshtetjen tranzicionet digjitale dhe të gjelbra dhe lehtësojnë integrimin në tregun e vetëm të BE-së.

Me mbështetjen e Bashkimit Evropian dhe UN Women, Agjencia për Barazi Gjinore ka zhvilluar Tregues të Ndjeshëm Gjinor (TNGj) në përputhje me Instrumentin për Reformë dhe Rritje Ekonomike (Rregullorja BE 2024/1449). 16 masa politikash aktualisht mbulohen nga 35 tregues, duke demonstruar një përpjekje sistematike për të integruar barazinë gjinore në të gjitha prioritetet e reformave. Këta tregues janë të integruar në sektorë kyç si qeverisja, digjitalizimi, energjia, tregu i punës dhe mjedisi i biznesit, duke siguruar që barazia gjinore të trajtohet si një parim ndërsektorial dhe si një rezultat i matshëm i reformave. Agjencia për Barazi Gjinore

organizoi një prezantim për Organizatat e Shoqërisë Civile në vitin 2025 për t'i informuar ato rreth treguesve dhe integritimit gjinor në Agjendën e Reformave.

Për Kosovën, Agjenda e Reformave sipas Planit të Rritjes Ekonomike të BE-së përfaqëson një udhërrëfyes madhor për modernizimin ekonomik dhe reformën e politikave. Agjenda përshkruan një sërë masash për të forcuar kapacitetin institucional, për të përmirësuar kornizat rregullatore, për të zgjeruar mundësitë ekonomike dhe për të promovuar rritjen e qëndrueshme. Këto reforma adresojnë një gamë të gjerë fushash politike, duke përfshirë tranzicionin e energjisë, digjitalizimin, zhvillimin e tregut të punës, reformën e administratës publike dhe zhvillimin e sektorit financiar. Ndërsa Plani i Rritjes Ekonomike është hartuar kryesisht si një nismë për reforma ekonomike, zbatimi i tij në mënyrë të pashmangshme formëson rezultate më të gjera sociale, duke përfshirë shpërndarjen e mundësive ekonomike dhe qasjen në burime midis grupeve të ndryshme në shoqëri.

Në këtë kontekst, integrimi i perspektivës së barazisë gjinore bëhet veçanërisht i rëndësishëm. Reformat ekonomike dhe strategjitë e zhvillimit nuk janë neutrale nga ana gjinore. Politikat që ndikojnë në tregjet e punës, sipërmarrjen, sistemet arsimore, qasjen në financa dhe qeverisjen e sektorit publik shpesh ndikojnë ndryshe te gratë dhe burrat për shkak të pabarazive ekzistuese strukturore. Në Kosovë, pabarazitë gjinore mbeten të konsiderueshme në tregues të shumtë socio-ekonomik. Pjesëmarrja e grave në tregun e punës mbetet dukshëm më e ulët se ajo e burrave, gratë janë të nën-përfaqësuara në pozicione sipërmarrjeje dhe udhëheqëse, dhe barrierat strukturore vazhdojnë të kufizojnë pjesëmarrjen ekonomike të grave, veçanërisht në zonat rurale dhe nga komunitetet e margjinalizuara.

Hulumtimet dhe analizat e politikave në të gjithë Ballkanin Perëndimor kanë theksuar se agjendat e reformave ekonomike shpesh i anashkalojnë dimensionet gjinore, përveç nëse këto janë të integruara në mënyrë të qartë në hartimin dhe zbatimin e politikave. Kur politikat ekonomike formulohen pa analizë sistematike gjinore, ato mund të riprodhojnë pa dashje pabarazitë ekzistuese ose të dështojnë në trajtimin e barrierave strukturore që kufizojnë qasjen e grave në mundësitë ekonomike. Në raste të tilla, agjendat e reformave që synojnë të promovojnë rritjen mund të prodhojnë përfitime të pabarabarta, duke i lënë grupe të caktuara, veçanërisht gratë, më pak të mundshme të marrin pjesë ose të përfitojnë nga transformimi ekonomik.

Në të njëjtën kohë, brenda kornizave të politikave evropiane po pranohet gjithnjë e më shumë se barazia gjinore është një komponent thelbësor i zhvillimit të

qëndrueshëm ekonomik. Politikat gjithëpërfshirëse gjinore kontribuojnë jo vetëm në drejtësinë sociale, por edhe në performancën ekonomike duke zgjeruar pjesëmarrjen në fuqinë punëtore, duke përmirësuar produktivitetin dhe duke nxitur ekonomi më rezistuese. Sigurimi që reformat ekonomike të trajtojnë pabarazitë gjinore, pra, përfaqëson një domosdoshmëri si sociale ashtu edhe ekonomike. Për vendet që po kalojnë transformim strukturor në kontekstin e integritimit në BE, integrimi i perspektivave gjinore në agjendat e reformave mund të ndihmojë në sigurimin që rritja ekonomike të jetë gjithëpërfshirëse dhe që përfitimet e reformave të shpërndahen më drejt në të gjithë shoqërinë.

Në këtë sfond, ky hulumtim shqyrton Agjendën e Reformave të Kosovës sipas Planit të Rritjes Ekonomike të BE-së nga një perspektivë e barazisë gjinore. Studimi synon të shqyrtojë shkallën në të cilën konsideratat gjinore reflektohen në hartimin dhe zbatimin e masave të reformës dhe të identifikojë boshllëqet dhe rreziqet e mundshme si dhe mundësitë që lidhen me zhvillimin e politikave të përgjegjshme gjinore. Vëmendje e veçantë i kushtohet fushave të politikave që kanë ndërlkime të rëndësishme për pjesëmarrjen ekonomike të grave, duke përfshirë reformat e tregut të punës, mekanizmat mbështetës të sipërmarrjes, qasjen në financa dhe kornizat e qeverisjes institucionale.

Objektivi i përgjithshëm i këtij hulumtimi është të kontribuojë në një kuptim më gjithëpërfshirës se si proceset e reformave ekonomike të lidhura me integritimin në BE bashkëveprojnë me rezultatet e barazisë gjinore në Kosovë. Më konkretisht, studimi synon të analizojë masat kryesore të reformave të përfshira në Agjendën e Reformave të Kosovës, të vlerësojë shkallën në të cilën perspektivat gjinore janë të integruara në këto reforma dhe të identifikojë fushat ku mund të kërkohet vëmendje shtesë për politika për të siguruar zbatim gjithëpërfshirës dhe të barabartë.

Duke shqyrtuar ndërthurjen midis politikave të reformave ekonomike dhe barazisë gjinore, ky raport synon të mbështesë politikëbërësit, shoqërinë civile dhe partnerët ndërkombëtar në forcimin e reagimit ndaj çështjeve gjinore në proceset e reformave në Kosovë. Në fund të fundit, sigurimi që konsideratat e barazisë gjinore të integrohen sistematikisht në zbatimin e Planit të Rritjes Ekonomike mund të kontribuojë në rezultate më gjithëpërfshirëse të zhvillimit dhe të përforcojë angazhimet më të gjera të Kosovës ndaj qeverisjes demokratike, përfshirjes sociale dhe integritimit evropian.

3. METODOLOGJIA DHE QASJA KËRKIMORE

Ky studim përdor një qasje kërkimore cilësore, kryesisht përmes dokumenteve dhe hulumtimit të materialeve. Hulumtimi shqyrton shkallën në të cilën konsideratat e barazisë gjinore reflektohen në Agjendën e Reformave të Kosovës sipas Planit të Rritjes Ekonomike të BE-së dhe se si këto reforma mund të ndikojnë në rezultatet e barazisë gjinore në praktikë. Metodologjia kombinon analizën e dokumenteve të politikave me një rishikim të literaturës ekzistuese dhe raporteve analitike përkatëse për të identifikuar boshllëqet, rreziqet dhe mundësitë kryesore që lidhen me gjininë brenda kornizës së reformave.

Një komponent qendror i hulumtimit është analiza e dokumenteve të politikave dhe strategjive relevante për procesin e reformave të Kosovës dhe trajektoren e integritit në BE. Kjo përfshin kornizat kryesore të politikave të BE-së, dokumentet kombëtare të reformave të Kosovës dhe strategjitë e politikave sektoriale të lidhura me zbatimin e Planit të Rritjes Ekonomike. Vëmendje e veçantë i kushtohet fushave të politikave që kanë ndërlikime të rëndësishme për barazinë gjinore, duke përfshirë politikat e tregut të punës, reformat e arsimit dhe trajnimit profesional, përfshirjen financiare, prokurimin publik, transformimin digjital dhe reformën e administratës publike. Përmes kësaj analize, studimi kërkon të identifikojë nëse konsideratat gjinore janë të integruara në mënyrë të qartë në objektivat e politikave, treguesit dhe mekanizmat e zbatimit.

Hulumtimi përfshin gjithashtu një rishikim sistematik të Agjendës së Reformave të Kosovës sipas Planit të Rritjes Ekonomike të BE-së, duke u përqendruar në masat dhe treguesit specifikë të reformave të përfshirë në agjendë. Çdo fushë reforme shqyrtohet nga një perspektivë gjinore për të vlerësuar nëse konsideratat e barazisë gjinore janë përfshirë në hartimin e reformës dhe nëse mekanizmat e propozuar të zbatimit kanë potencialin për të adresuar boshllëqet ekzistuese gjinore. Analiza merr në konsideratë si masat eksplicite gjinore ashtu edhe reformat më të gjera që mund të kenë ndërlikime jo të drejtpërdrejta për pjesëmarrjen ekonomike të grave dhe qasjen në mundësi.

Përveç analizës së dokumenteve të politikave, hulumtimi mbështetet në literaturën ekzistuese, botimet kërkimore dhe raportet analitike që lidhen me barazinë gjinore, pjesëmarrjen në tregun e punës, zhvillimin ekonomik dhe integrimin në BE në Kosovë dhe Ballkanin Perëndimor. Këto burime përfshijnë raporte të prodhuara nga organizata ndërkombëtare, organizata të shoqërisë civile dhe institucione kërkimore. Rishikimi i hulumtimeve ekzistuese ndihmon në vendosjen e analizës brenda bazës më të gjerë të provave mbi pabarazitë gjinore në Kosovë. Ai ofron njohuri të rëndësishme kontekstuale mbi barrierat strukturore që mund të ndikojnë në rezultatet e reformave ekonomike.

Hulumtimi përfshin gjithashtu kontribute cilësore të synuara nga hisedarët institucional dhe ekspertët, aty ku është e rëndësishme. Këto kontribute ofrojnë njohuri shtesë mbi sfidat praktike të integritit të perspektivave gjinore në hartimin e politikave dhe zbatimin e reformave. Perspektiva të tilla përdoren për të plotësuar analizën e dokumenteve dhe për të kuptuar më mirë dinamikën institucionale dhe kufizimet e zbatimit.

Pavarësisht këtyre qasjeve metodologjike, studimi ka disa kufizime. Së pari, hulumtimi bazohet kryesisht në analizën e dokumenteve të politikave dhe literaturës në dispozicion, që do të thotë se analiza përqendrohet në dizajnimin dhe hartimin e politikave të reformave dhe jo në rezultatet e zbatimit afatgjatë të tyre. Së dyti, meqenëse Agjenda e Reformave është relativisht e kohëve të fundit dhe shumë masa janë ende në fazat e hershme të zbatimit, nuk është ende e mundur të vlerësohet ndikimi i plotë i këtyre reformave në rezultatet e barazisë gjinore. Së fundmi, kufizimet e të dhënave, veçanërisht disponueshmëria e treguesve të ndarë sipas gjinisë në fusha të caktuara të politikave, mund të kufizojnë aftësinë për të kryer një vlerësim gjithëpërfshirës të ndikimeve gjinore në të gjithë sektorët e reformave.

Megjithatë, kombinimi i analizës së politikave dhe perspektivave të hisedarëve ofron një bazë të fortë analitike për të shqyrtuar se si konsideratat gjinore janë aktualisht të integruara në Agjendën e Reformave të Kosovës dhe për të identifikuar fushat e mundshme për të forcuar qasjet e politikave që i përgjigjen gjinisë në zbatimin e Planit të Rritjes Ekonomike të BE-së.

3.1 Konsultimet institucionale dhe kontributet e hisedarëve

Si pjesë e këtij hulumtimi, u kontaktuan disa akterë institucional dhe ekspertë me ekspertizë relevante në barazinë gjinore dhe reformat që lidhen me BE-në për të mbledhur perspektiva institucionale mbi integrimin e perspektivës gjinore në Planin e Rritjes Ekonomike të Kosovës dhe Agjendën e Reformave. Personat e përfshirë në procesin e hulumtimit përfshinin Edi Gusia, Drejtore Ekzekutive e Agjencisë për Barazi Gjinore, Artan Çollaku, zyrtar në Zyrën e Kryeministrit të Kosovës, dhe Nicole Farnsworth, Zëvendësdrejtore të hulumtuës kryesore në Rrjetin e Grave të Kosovës.

Konsultimet u zhvilluan nëpërmjet email-it, duke përdorur pyetje gjysmë të strukturuar për të sqaruar se si integrohen konsideratat e barazisë gjinore në zbatimin e Planit të Rritjes Ekonomike dhe masave të lidhura me reformat. Pyetjet trajtuan çështje të tilla si prokurimi publik i ndjeshëm gjinor, treguesit e barazisë gjinore në reformat e tregut të punës, mekanizmat e monitorimit institucional dhe roli i institucioneve të barazisë gjinore në procesin e hartimit dhe zbatimit të politikave.

Edi Gusia na informoi se, për shkak të pasigurisë aktuale në lidhje me zhvillimin dhe zbatimin e ardhshëm të Planit të Rritjes Ekonomike, ajo nuk mund të jepte përgjigje të hollësishme në pyetësor. Ajo vuri në dukje se treguesit gjinor ishin hartuar dhe i ishin prezantuar përfaqësuesve përkatës të sektorit, por se ende nuk kishte qartësi në lidhje me atë se nëse dhe si këta tregues do të përfshiheshin përfundimisht në kuadrin e zbatimit dhe monitorimit të Planit të Rritjes Ekonomike.

Një përgjigje thelbësore institucionale u mor nga Artan Çollaku, i cili sqaroi pozicionin e barazisë gjinore brenda Agjendës së Reformave të negociuar midis Kosovës dhe Bashkimit Evropian në kuadër të Programit të Reformave dhe Rritjes Ekonomike (PRRrE). Sipas kësaj përgjigjeje, Agjenda e Reformave përmban 111 hapa reformash të negociuar që përbëjnë bazën për shpërndarjen financiare në kuadër të PRRrE-së. Megjithatë, barazia gjinore nuk u negociua si një hap i pavarur reformash brenda Agjendës së Reformave. Në vend të kësaj, ajo trajtohet si një çështje ndërsektoriale. Si pasojë, progresi në këtë fushë i raportohet Komisionit Evropian përmes raportimit vjetor mbi objektivat e përgjithshme të PRRrE-së, në vend të raporteve gjashtëmujore të progresit që përqendrohen në zbatimin e hapave të negociuar të reformës.

Nicole Farnsworth deklaroi se Rrjeti i Grave të Kosovës kishte hartuar tashmë një përmbledhje politikash që analizonte ndërlikimet gjinore të Planit të Rritjes Ekonomike të BE-së dhe rekomandoi referencën e këtij botimi, i cili mbulon shumë nga çështjet e ngritura në pyetjet e konsultimit.

- Të marra së bashku, këto konsultime ofrojnë njohuri të dobishme kontekstuale në lidhje me trajtimin institucional të barazisë gjinore brenda kornizës së Planit të Rritjes Ekonomike. Ato tregojnë se barazia gjinore trajtohet kryesisht horizontalisht, si një objektiv politik ndërsektorial, në vend që të trajtohet përmes hapave të dedikuar reformues brenda Agjendës së Reformave, gjë që ka ndërlikime për monitorimin dhe dukshmërinë e angazhimeve gjinore në zbatimin e Planit të Rritjes Ekonomike të BE-së në Kosovë.
-

4. PLANI PËR RITJE EKONOMIKE I BE-SË DHE AGJENDA E REFORMAVE TË KOSOVËS

4.1 Plani për Rritje Ekonomike i BE-së për Ballkanin Perëndimor

Plani i Rritjes Ekonomike i BE-së për Ballkanin Perëndimor, i prezantuar nga Komisioni Evropian në nëntor 2023, përfaqëson një kornizë të re strategjike që synon përshejtimin e konvergencës ekonomike midis vendeve të Ballkanit Perëndimor dhe Bashkimit Evropian. Plani synon të sjellë disa nga përfitimet ekonomike të anëtarësimit në BE në rajon para pranimit formal duke forcuar integrimin ekonomik, duke thelluar reformat strukturore dhe duke rritur mbështetjen financiare të lidhur me performancën e reformave.

Në thelb të Planit të Rritjes Ekonomike është objektivi i zvogëlimit të hendekut të konsiderueshëm ekonomik midis Ballkanit Perëndimor dhe Bashkimit Evropian. Aktualisht, PBB-ja për frymë në rajon varion midis afërsisht 30% dhe 50% të mesatares së BE-së, duke nxjerrë në pah hendekun e vazhdueshëm të zhvillimit që BE-ja kërkon të trajtojë përmes reformave dhe investimeve të synuara.

Plani i Rritjes Ekonomike është strukturuar rreth katër shtyllave kryesore të hartuara për të mbështetur transformimin ekonomik dhe integrimin më të ngushtë me ekonominë e BE-së.

Shtylla e parë përqendrohet në rritjen e integritimit me Tregun e Përbashkët të BE-së. Kjo synon t'u ofrojë gradualisht ekonomive të Ballkanit Perëndimor qasje në elementet kryesore të tregut të brendshëm të BE-së, duke përfshirë mallrat, shërbimet, tregjet digjitale dhe transportin. Duke përafëruar kornizat rregullatore dhe standardet me legjislacionin e BE-së, plani synon t'u mundësojë bizneseve në rajon të marrin pjesë më efektivisht në zinxhirët evropianë të vlerave.

Shtylla e dytë thekson forcimin e integritit ekonomik rajonal brenda Ballkanit Perëndimor. Ky objektiv mbështetet në nismën ekzistuese të Tregut të Përbashkët Rajonal dhe synon të heqë barrierat ndaj tregtisë, lëvizshmërisë dhe investimeve në të gjithë rajonin. Integrimi më i madh rajonal shihet si një hap i nevojshëm drejt integritit përfundimtar në tregun e vetëm të BE-së.

Shtylla e tretë përqendrohet në përshpejtimin e reformave strukturore në fushat qendrore për procesin e pranimin në BE. Këto reforma përfshijnë forcimin e sundimit të ligjit, përmirësimin e funksionimit të institucioneve demokratike, forcimin e administratës publike, luftimin e korrupsionit dhe krimin të organizuar, si dhe përmirësimin e qeverisjes ekonomike. Përveç kësaj, reformat pritet të mbështesin tranzicionet e gjelbra dhe digjitale, të forcojnë sistemet arsimore dhe të përmirësojnë politikën e tregut të punës.

Shtylla e katërt prezanton një instrument të ri financiar: Instrumentin për Reforma dhe Rritje Ekonomike për Ballkanin Perëndimor. Ky instrument lidh mbështetjen financiare të BE-së drejtpërdrejt me zbatimin e agjendave kombëtare të reformave. Instrumenti synon të nxisë qeveritë për të zbatuar reforma strukturore duke ofruar ndihmë financiare bazuar në progresin e matshëm në objektivat e dakorduara të reformës.

Prandaj, Plani i Rritjes Ekonomike përfaqëson një ndryshim drejt një qasjeje financimi të bazuar në performancë, ku mbështetja financiare kushtëzohet nga zbatimi me sukses i reformave në përputhje me standardet dhe politikën e BE-së. Plani gjithashtu thekson investimet në sektorë me potencial të lartë zhvillimi, duke përfshirë lidhjen e transportit, tranzicionin energjetik, transformimin digjital, arsimin dhe zhvillimin e aftësive.

4.2 Agjenda e Reformave e Kosovës

Në përgjigje të Planit të Rritjes Ekonomike të BE-së, Kosova ka zhvilluar një Agjendë Kombëtare të Reformave që përshkruan reformat strukturore që vendi angazhohet të zbatojë për t'iu qasur fondeve nga Instrumenti i Reformave dhe Rritjes Ekonomike dhe për të çuar përpara procesin e integritit në BE.

Agjenda e Reformave identifikon një sërë fushash të reformave prioritare që korrespondojnë ngushtë me objektivat më të gjera të Planit të Rritjes Ekonomike të BE-së. Këto reforma përqendrohen në përmirësimin e funksionimit të institucioneve

publike, forcimin e konkurrueshmërisë ekonomike, rritjen e zhvillimit të kapitalit njerëzor dhe përshpejtimin e tranzicioneve të gjelbra dhe digjitale.

Një nga prioritetet qendrore të Agjendës së Reformave është reforma e administratës publike, që synon përmirësimin e efikasitetit, transparencës dhe llogaridhënies së institucioneve publike. Forcimi i kapacitetit institucional konsiderohet thelbësor për të siguruar qeverisje efektive, përmirësimin e ofrimit të shërbimeve dhe mbështetjen e zbatimit të reformave më të gjera ekonomike.

Një tjetër përparësi kyçe ka të bëjë me zhvillimin ekonomik dhe konkurrueshmërinë e sektorit privat. Agjenda përfshin masa të hartuara për të përmirësuar mjedisin e biznesit, për të tërhequr investime dhe për të mbështetur zhvillimin e ndërmarrjeve të vogla dhe të mesme. Këto reforma pritet të stimulojnë krijimin e vendeve të punës dhe të rrisin produktivitetin në të gjithë ekonominë.

Agjenda e Reformave thekson gjithashtu zhvillimin e kapitalit njerëzor, duke përfshirë reformat në arsim, trajnim profesional dhe politikat e tregut të punës. Këto masa synojnë të përmirësojnë aftësitë e fuqisë punëtore, të rrisin pjesëmarrjen në tregun e punës dhe të trajtojnë sfidat strukturore siç janë papunësia e të rinjve dhe mospërputhjet e aftësive.

Përveç kësaj, Agjenda e Reformave e Kosovës përfshin reforma që lidhen me transformimin digjital dhe tranzicionin e gjelbër, duke reflektuar prioritetet më të gjera të politikave të BE-së. Këto reforma synojnë modernizimin e infrastrukturës, përmirësimin e qeverisjes digjitale dhe mbështetjen e tranzicionit drejt një ekonomie më të qëndrueshme dhe më të përgjegjshme ndaj mjedisit.

Ndërsa Agjenda e Reformave përfshin disa reforma që mund të kontribuojnë në mënyrë indirekte në barazinë gjinore, veçanërisht në fusha të tilla si pjesëmarrja në tregun e punës, mbrojtja sociale dhe arsimi, konsideratat gjinore nuk janë të integruara në mënyrë të qëndrueshme në të gjitha fushat e reformës. Hulumtimet që analizojnë Agjendat e Reformave në të gjithë Ballkanin Perëndimor tregojnë se reformat e ndjeshme gjinore kanë tendencë të përqendrohen kryesisht brenda fushave të politikave që lidhen me të drejtat themelore dhe kapitalin njerëzor. Sektorë të tjerë, siç është zhvillimi i sektorit privat dhe qeverisja ekonomike, shpesh i anashkalojnë pabarazitë gjinore.

4.3 Ndikimi i pritur ekonomik dhe institucional

Zbatimi i Planit të Rritjes Ekonomike të BE-së dhe Agjendës së Reformave të Kosovës pritet të ketë ndërlikime të rëndësishme ekonomike dhe institucionale për vendin dhe rajonin e gjerë të Ballkanit Perëndimor.

Nga një perspektivë ekonomike, reformat synojnë të mbështesin transformimin strukturor dhe rritjen e përshpejtuar ekonomike. Duke përmirësuar mjedisin e biznesit, duke forcuar qeverisjen institucionale dhe duke investuar në tranzicionet digjitale dhe të gjelbra, Plani i Rritjes Ekonomike synon të rrisë produktivitetin dhe të stimulojë zhvillimin e sektorit privat. Këto reforma pritet gjithashtu të kontribuojnë në krijimin e vendeve të punës dhe në përmirësimin e mundësive ekonomike, veçanërisht për të rinjtë.

Një objektivi tjetër i rëndësishëm është konvergjenca ekonomike me Bashkimin Evropian. Përmes integritit të shtuar me Tregun e Përbashkët të BE-së dhe përmirësimit të harmonizimit rregullator, ekonomitë e Ballkanit Perëndimor pritet të integrohen gradualisht më shumë në zinxhirët e vlerave evropiane. Ky proces mund të lehtësojë rritjen e tregtisë, flukset e investimeve dhe bashkëpunimin ekonomik midis rajonit dhe shteteve anëtare të BE-së.

Institucionalisht, Plani i Rritjes Ekonomike është hartuar për të forcuar strukturat qeverisëse dhe kapacitetin administrativ në Ballkanin Perëndimor. Duke lidhur ndihmën financiare me momente konkrete reformash, Programi i Reformave dhe Rritjes Ekonomike i inkurajon qeveritë të zbatojnë reforma në fusha të tilla si sundimi i ligjit, administrata publike, menaxhimi i financave publike dhe masat kundër korrupsionit.

Së fundmi, Plani i Rritjes Ekonomike mbështet integrimin gradual të vendeve të Ballkanit Perëndimor në kuadrin ekonomik dhe institucional të BE-së edhe para anëtarësimit formal. Duke përafruar legjislacionin, politikat dhe strukturat ekonomike kombëtare me standardet e BE-së, procesi i reformave synon të përgatisë vende si Kosova për pjesëmarrje përfundimtare në Tregun e Përbashkët të BE-së dhe për anëtarësim të plotë në Bashkimin Evropian.

Në këtë kuptim, Plani i Rritjes Ekonomike përfaqëson jo vetëm një instrument financiar, por edhe një kornizë më të gjerë politike për përshpejtimin e integritit evropian dhe transformimit ekonomik të Ballkanit Perëndimor.

5. ANALIZË GJINORE E AGJENDËS SË REFORMAVE

Ky kapitull paraqet një analizë gjinore të Agjendës së Reformave të Kosovës në kuadër të Programit të BE-së për Reforma dhe Rritje Ekonomike për Ballkanin Perëndimor. Analiza shqyrton se si reformat strukturore të parashikuara në Agjendën e Reformave adresojnë konsideratat e barazisë gjinore dhe nëse ato kontribuojnë në uljen e pabarazive strukturore ekonomike dhe institucionale midis grave dhe burrave.

Analiza është strukturuar sipas fushave kryesore të reformave të Agjendës së Reformave dhe udhëhiqet nga tregues të ndjeshëm gjinor të zhvilluar për të monitoruar integrimin e perspektivave gjinore në hartimin e politikave, legjislacionin dhe reformat institucionale. Këta tregues vlerësojnë nëse reformat përfshijnë konsiderata për barazinë gjinore dhe nëse ato kontribuojnë në përmirësimin e pjesëmarrjes së grave në aktivitetin ekonomik, proceset e vendimmarrjes dhe qasjen në shërbimet publike.

Treguesit e përdorur në këtë analizë u zhvilluan në kuadër të ndihmës teknike të ofruar për institucionet e Kosovës për integrimin gjinor në Agjendën e Reformave. Dokumenti u përgatit në përputhje me objektivat e ndihmës teknike të përcaktuara nga Agjencia për Barazi Gjinore dhe institucione të tjera publike që marrin pjesë në projektin e Instrumentit për Barazi Gjinore (GEF), të financuar nga Komisioni Evropian dhe të zbatuar nga Zyra e UN Women në Prishtinë.

Prandaj, kapitulli analizon Agjendën e Reformave përmes pesë fushave kryesore tematike që janë veçanërisht të rëndësishme për rezultatet e barazisë gjinore: pjesëmarrja në tregun e punës dhe ekonomia e kujdesit, sipërmarrja dhe qasja në financa, transformimi digjital dhe ndryshimi strukturor ekonomik, si dhe reformat e qeverisjes.

5.1 Administrata publike & financat publike

Ky seksion analizon treguesit e ndjeshëm ndaj gjinisë që lidhen me masat e Agjendës së Reformave në administratën publike dhe financat publike. Fokusi i analizës është se si treguesit matin integrimin e konsideratave të barazisë gjinore brenda reformave kyçe institucionale dhe nëse zbatimi i këtyre reformave kontribuon në përmirësimin e pjesëmarrjes së grave në institucionet publike dhe proceset ekonomike.

Treguesi i parë gjinor, Treguesi 1.1.1.1, lidhet me masën e reformave që synon forcimin e kapaciteteve administrative në administratën publike duke plotësuar vendet e lira të punës përmes procedurave të rregullta të rekrutimit dhe duke zvogëluar numrin e pozicioneve të përkohshme. Treguesi përqendrohet posaçërisht në rritjen e pjesëmarrjes dhe përfaqësimit të grave në administratën publike me 30% përmes zbatimit të rekrutimit të bazuar në meritë dhe masave të veprimit afirmativ. Qëllimi i këtij treguesi është të vlerësojë nëse reformat e rekrutimit dhe plotësimit të personelit në administratën publike krijojnë mundësi më të barabarta për gratë për të pasur qasje në punësim dhe pozicione drejtuese brenda institucioneve publike. Në terma praktikë, treguesi vlerëson masën në të cilën gratë përfitojnë nga pozicionet e sapo hapura në administratën publike dhe nëse zbatohen praktikatat e rekrutimit të balancuara gjinore.

Vlerësimi i këtij treguesi mbështetet në të dhënat administrative dhe kryhet nëpërmjet disa hapave. Së pari, ai shqyrton numrin e grave krahasuar me burrat që rekrutohen në vende të lira pune të sapo hapura. Së dyti, ai vlerëson përqindjen e grave të emëruara në pozicione vendimmarrëse brenda institucioneve publike. Së fundmi, ai vlerëson numrin e përgjithshëm të grave të rekrutuara në role udhëheqëse ose vendimmarrëse në sektorë ku gratë tradicionalisht janë të nën-përfaqësuar. Baza për matjen e progresit është përbërja gjinore e punësimit në administratën publike deri në fund të vitit 2023. Përmes këtyre kritereve, treguesi ofron një mënyrë konkrete për të matur nëse reformat në administratën publike kontribuojnë në përmirësimin e balancës gjinore në sektorin publik.

Treguesi i dytë gjinor, Treguesi 1.2.1.1, lidhet me masën e reformave që synon plotësimin e kuadrit ligjor dhe institucional për sistemin e prokurimit publik në përputhje me acquis të BE-së dhe standardet evropiane. Ky tregues vlerëson nëse legjislati i prokurimit publik i Kosovës përfshin parimet e prokurimit publik të përgjegjshëm gjinor (PPPGj). Objektivi i treguesit është të sigurojë që

kuadri i prokurimit publik promovon qasje të barabartë në kontratat publike dhe mbështet pjesëmarrjen e grave dhe bizneseve të udhëhequra nga gratë në mundësitë ekonomike publike.

Treguesi vlerëson nëse konsideratat gjinore janë të integruara gjatë gjithë ciklit të prokurimit, duke përfshirë fazat para-tenderimit, tenderimit dhe pas-tenderimit. Gjatë fazës së para-tenderimit, vlerësimi shqyrton nëse autoritetet kontraktuese marrin në konsideratë ndikimin e mundshëm gjinor të vendimeve të prokurimit, përfshijnë aspektet gjinore në përkufizimin e kontratës dhe hartojnë procedura prokurimi që lehtësojnë pjesëmarrjen e bizneseve në pronësi të grave dhe ndërmarrjeve sociale. Gjatë fazës së tenderimit, treguesi vlerëson nëse konsideratat e barazisë gjinore pasqyrohen në specifikimet teknike, kriteret e pranueshmërisë dhe procedurat e vlerësimit të aplikuara për ofertuesit. Kjo mund të përfshijë përjashtimin e ofertuesve që nuk përmbushin detyrimet e barazisë ose inkurajimin e ofertuesve për të demonstruar angazhime ndaj standardeve të barazisë gjinore.

Në fazën pas tenderit, treguesi përqendrohet në zbatimin dhe monitorimin e angazhimeve për barazi gjinore gjatë ekzekutimit të kontratës. Kjo përfshin nëse kontratat përmbajnë dispozita që kërkojnë masa për barazi gjinore, nëse nënkontraktorët janë të detyruar të përmbushin klauzolat e barazisë gjinore dhe nëse autoritetet kontraktuese mbledhin të dhëna të ndara sipas gjinisë dhe monitorojnë përmbushjen e kërkesave të prokurimit të përgjegjshëm gjinor. Përmes kësaj qasjeje, treguesi synon të sigurojë që prokurimi publik nuk është vetëm një proces financiar dhe administrativ, por edhe një mjet politik që promovon pjesëmarrjen gjithëpërfshirëse ekonomike dhe barazinë gjinore.

Në përgjithësi, treguesit në këtë fushë reformash synojnë të sigurojnë që reformat institucionale në administratën publike dhe financat publike të zbatohen në një mënyrë që forcon barazinë gjinore. Duke monitoruar përfaqësimin e grave në administratën publike dhe integrimin e parimeve të përgjegjshme gjinore në prokurimin publik, këta tregues ofrojnë standarde të matshme për vlerësimin e ndikimit gjinor të reformave të qeverisjes brenda Agjendës së Reformave.

5.2 Digjitalizimi & tranzicioni i gjelbër

Ky seksion analizon treguesit e ndjeshëm gjinor të lidhur me masat e Agjendës së Reformave në fushën e politikave të Digjitalizimit dhe Tranzicionit të Gjelbër. Fokusi i analizës është se si konsideratat e barazisë gjinore integrohen në kornizat rregullatore që lidhen me shërbimet publike digjitale, reformat e energjisë dhe politikat klimatike. Treguesit në këtë seksion synojnë të sigurojnë që proceset e tranzicionit digjital dhe të gjelbër të mos riprodhojnë pabarazitë ekzistuese, por përkundrazi të kontribuojnë në rezultate zhvillimi më gjithëpërfshirëse dhe të barabarta.

Treguesi i parë i ndjeshëm gjinor, Treguesi 2.1.1.1, lidhet me masën e reformave që synon të sigurojë ofrimin e shërbimeve publike digjitale miqësore për përdoruesit përmes reduktimit të barrës administrative dhe rritjes së disponueshmërisë dhe cilësisë së shërbimeve publike online. Treguesi shqyrton në mënyrë specifike shkallën në të cilën vlerësimet e ndikimit gjinor përfshihen në procesin e vlerësimit të ndikimit rregullativ, veçanërisht gjatë shqyrtimit të ligjeve që mund të krijojnë barrë administrative për qytetarët ose bizneset.

Qëllimi i këtij treguesi është të sigurojë që zhvillimi i legjisllacionit dhe kornizave rregullatore të reja të marrë në konsideratë ndikimet e mundshme gjinore. Kjo do të thotë që kur përgatiten ose miratohen projektligje, institucionet duhet të vlerësojnë nëse këto ligje mund të krijojnë barrë të ndryshme administrative ose efekte diskriminuese të paqëllimshme për gratë dhe burrat. Prandaj, treguesi mat numrin e projektligjeve që i nënshtrohen si vlerësimit të barrës administrative ashtu edhe vlerësimit të ndikimit gjinor, si dhe nëse ndikimet negative gjinore të identifikuar adresohen gjatë procesit legjisllativ. Duke përfshirë konsideratat gjinore në procesin e shqyrtimit rregullator, treguesi synon të sigurojë që reformat e digjitalizimit të kontribuojnë në shërbime publike më të arritshme dhe gjithëpërfshirëse për të gjithë qytetarët.

Grupi i dytë i treguesve lidhet me Masën 2.3.1 – Transpozimi dhe zbatimimi i Paketës së Energjisë së Pastër, e cila përqendrohet në përafrimin e legjisllacionit të energjisë të Kosovës me acquis të BE-së. Brenda kësaj fushe reformash, Treguesi 2.3.1.1 vlerëson nëse kornizat rregullative të propozuara dhe të miratuara që rregullojnë energjinë dhe energjinë elektrike përfshijnë vlerësime të ndikimit gjinor dhe objektiva të barazisë gjinore. Objektivi i këtij treguesi është të sigurojë që zhvillimi i legjisllacionit të energjisë të marrë në konsideratë mënyrat e ndryshme se si

politikat e energjisë mund të ndikojnë te gratë dhe burrat, si dhe te grupet e tjera të cenushme nga shoqëria.

Treguesi mat numrin e kornizave rregullative që i janë nënshtruar një vlerësimi të ndikimit gjinor dhe vlerëson nëse objektivat e barazisë gjinore pasqyrohen në legjislacionin përfundimtar. Ai gjithashtu vlerëson shkallën në të cilën konsultimet publike dhe rekomandimet e ekspertëve - veçanërisht ato nga Agjencia për Barazi Gjinore, ekspertët gjinorë dhe organizatat e shoqërisë civile - përfshihen në procesin legjislativ. Përmes kësaj qasjeje, treguesi promovon zhvillimin e politikave energjetike që janë gjithëpërfshirëse dhe të përgjegjshme ndaj nevojave të ndryshme sociale, veçanërisht në lidhje me qasjen në energji dhe varfërinë energjetike.

Një tregues i ndërlidhur, Treguesi 2.3.1.2, përqendrohet në përkufizimin dhe trajtimin e politikave të konsumatorëve të cenushtëm të energjisë. Ky tregues vlerëson nëse përkufizimi ligjor i cenushtëmërisë dhe skemat e hartuara për të mbështetur konsumatorët e cenushtëm marrin në konsideratë cenushtëmëritë ndërsektoriale gjinore. Në praktikë, kjo përfshin njohjen se cenushtëmëria në sektorin e energjisë mund të formësohet nga faktorë të shumtë, duke përfshirë gjininë, moshën, aftësinë e kufizuar, nivelin e të ardhurave, vendndodhjen gjeografike dhe statusin social. Prandaj, treguesi shqyrton nëse skemat e mbështetjes së energjisë adresojnë këto forma ndërsektoriale të cenushtëmërisë dhe nëse përfituesit e skemave të tilla monitorohen përmes të dhënave të ndara sipas gjinisë, duke përfshirë informatat mbi gjininë e kryefamiljarëve, statusin e të ardhurave dhe vendndodhjen gjeografike.

■ Masa e tretë e reformave e analizuar në këtë seksion është Masa 2.4.1 – Zbatimi i veprimeve për klimën dhe energjinë në përputhje me Planin Kombëtar të Energjisë dhe Klimës (PKKE). Treguesit përkatës të ndjeshëm gjinor synojnë të sigurojnë që politikat e klimës dhe energjisë të zhvillohen në një mënyrë që i përgjigjet objektivave të barazisë gjinore dhe përfshin nevojat e grupeve të ndryshme brenda shoqërisë.

Treguesi i parë në këtë fushë, Treguesi 2.4.1.1, vlerëson nëse Plani Kombëtar i Energjisë dhe Klimës (PKKE) i është nënshtruar një vlerësimi gjithëpërfshirës të ndikimit gjinor dhe nëse plani përfshin politika që i përgjigjen përkatësisë gjinore. Qëllimi i këtij treguesi është të sigurojë që strategjitë e klimës dhe energjisë të

marrin në konsideratë mënyrat e ndryshme se si përdorimi i energjisë, varfëria energjetike dhe politikat klimatike mund të ndikojnë te gratë dhe burrat. Në vend që të përqendrohet vetëm në aspektet teknike ose ekonomike të tranzicionit energjetik, treguesi i inkurajon politikëbërësit të marrin në konsideratë dimensione më të gjera sociale, siç janë modelet e konsumit të energjisë familjare, pjesëmarrja në tregun e punës në sektorin e energjisë dhe efektet shpërndarëse të politikave klimatike.

Treguesi i dytë, Treguesi 2.4.1.2, përqendrohet në miratimin e një Udhërrëfyese të Tranzicionit të Drejtë që i përgjigjet çështjeve gjinore. Ky tregues vlerëson nëse korniza e politikave që drejton tranzicionin drejt një ekonomie me karbon të ulët përfshin tregues të ndjeshëm gjinor dhe merr në konsideratë çështje të tilla si diversifikimi ekonomik, zhvillimi i fuqisë punëtore dhe përfshirja sociale. Qëllimi është të sigurohet që tranzicioni në sisteme të qëndrueshme të energjisë të mos prekë në mënyrë jo proporcionale grupe të caktuara, por përkundrazi të promovojë mundësi të barabarta, veçanërisht për gratë dhe personat e tjerë të cenueshëm.

Të marra së bashku, treguesit nën shtyllën e Digjitalizimit dhe Tranzicionit të Gjelbër synojnë të sigurojnë që reformat rregullatore në qeverisjen digjitale, politikën e energjisë dhe veprimet klimatike të integrojnë konsideratat e barazisë gjinore në çdo fazë të hartimit dhe zbatimit të politikave. Duke kërkuar vlerësime të ndikimit gjinor, korniza gjithëpërfshirëse të politikave dhe mekanizma monitorimi të ndara sipas gjinisë, këta tregues ofrojnë një mekanizëm të rëndësishëm për të vlerësuar nëse reformat e tranzicionit digjital dhe të gjelbër të Kosovës kontribuojnë në rezultate zhvillimore më të barabarta dhe gjithëpërfshirëse.

5.3 Mjedisi biznesor, NVM-të & financat

Ky seksion shqyrton treguesit e ndjeshëm gjinor që lidhen me reformat që synojnë përmirësimin e mjedisit të biznesit, mbështetjen e NVM-ve dhe inovacionit, forcimin e qeverisjes së ndërmarrjeve publike dhe rritjen e përfshirjes financiare. Treguesit përqendrohen në mënyrën se si konsideratat e barazisë gjinore integrohen në legjisllacion, qeverisje institucionale dhe reforma të sektorit financiar. Objektivi është të sigurohet që politikat e zhvillimit ekonomik të kontribuojnë në rritjen gjithëpërfshirëse dhe pjesëmarrjen e barabartë ekonomike të grave dhe burrave. Treguesi i parë i analizuar në këtë fushë të politikave është Treguesi 3.1.2.1, i cili lidhet me miratimin e Projektligjit për Inovacion dhe Ndërmarrësi. Qëllimi i këtij

treguesi është të vlerësojë nëse korniza e re legjislativë që rregullon ekosistemet e inovacionit pasqyron dhe përmbush objektivat e barazisë gjinore. Në praktikë, kjo do të thotë të vlerësohet nëse ligji shkon përtej dispozitave formale kundër diskriminimit dhe prezanton masa specifike të hartuara për të trajtuar barrierat strukturore me të cilat përballen gratë sipërmarrëse. Masa të tilla mund të përfshijnë qasje të përmirësuar në financa, mbështetje të synuar për bizneset e reja të udhëhequra nga gratë, pjesëmarrje të shtuar në rrjetet profesionale dhe futjen e mekanizmave të financimit të përgjegjshme gjinore brenda programeve dhe inkubatorëve të inovacionit.

Për të vlerësuar përmbushjen e këtij treguesi, legjislacioni duhet t'i nënshtrohet një vlerësimi të ndikimit gjinor. Vlerësimi shqyrton nëse projektligji identifikon paparazitë ekzistuese gjinore në sipërmarrje dhe nëse rekomandimet e bazuara në dëshmi për trajtimin e këtyre paparazive përfshihen në kuadrin ligjor përfundimtar. Prandaj, treguesi mat si ekzistencën e vlerësimit të ndikimit gjinor ashtu edhe masën në të cilën rekomandimet e tij pasqyrohen në ligjin e miratuar.

Një tregues i ndërlidhur sipas të njëjtës masë reforme është Treguesi 3.1.2.2, i cili përqendrohet në përfaqësimin gjinor në strukturat vendimmarrëse që qeverisin ekosistemin e inovacionit. Në mënyrë specifike, ai kërkon që të paktën 40% e anëtarëve të Këshillit Kombëtar të Inovacionit të jenë gra. Ky objektivi përputhet me kornizën ligjore të Kosovës mbi barazinë gjinore, e cila promovon pjesëmarrjen e balancuar të grave dhe burrave në organet publike vendimmarrëse. Treguesi mat përbërjen gjinore të Këshillit dhe vlerëson nëse strukturat qeverisëse institucionale përgjegjëse për politikën e inovacionit pasqyrojnë parimin e përfaqësimit të barabartë.

Masa e dytë e reformave e shqyrtuar në këtë seksion ka të bëjë me qeverisjen e Ndërmarrjeve Publike (NP). Sipas Treguesit 3.1.5.1, barazia gjinore përfshihet në qeverisjen e korporatave përmes kërkesës për përfaqësim të balancuar gjinor në bordet e korporatave dhe në pozicionet menagjeriale. Në mënyrë specifike, treguesi përcakton dy standarde: të paktën 30% përfaqësim femëror në bordet e drejtorëve të korporatave dhe të paktën 40% përfaqësim femëror në pozicionet vendimmarrëse brenda ndërmarrjeve publike.

Qëllimi i këtij treguesi është të masë shkallën në të cilën gratë përfaqësohen në role udhëheqëse dhe qeverisëse brenda kompanive shtetërore. Vlerësimi përfshin llogaritjen e numrit të përgjithshëm të ndërmarrjeve publike, numrin e vendeve në

bordet e këtyre ndërmarrjeve dhe përqindjen e këtyre vendeve të zëna nga gratë krahasuar me burrat. Përveç kësaj, treguesi kërkon analizën e përbërjes gjinore të pozitave menagjeriale dhe vendimmarrëse brenda këtyre ndërmarrjeve. Duke futur objektiva të matshme për përfaqësimin e grave në qeverisjen e korporatave, treguesi synon të promovojë struktura udhëheqëse më gjithëpërfshirëse dhe të forcojë barazinë gjinore në sektorin ekonomik publik.

Masa e fundit e reformave e trajtuar në këtë seksion ka të bëjë me përfshirjen financiare dhe qasjen në financa, veçanërisht përmes reformave në institucionet e mikrofinancës dhe institucionet financiare jobankare. Treguesi përkatës i ndjeshëm gjinor, Treguesi 3.2.1.1, vlerëson numrin dhe përqindjen e masave legislative në sektorin e shërbimeve financiare që përfshijnë integrimin gjinor.

Objekti i këtij treguesi është të vlerësojë shkallën në të cilën konsideratat gjinore janë të integruara në kuadrin rregullator që rregullon institucionet financiare dhe shërbimet financiare. Kjo përfshin shqyrtimin nëse legjislacioni i sektorit financiar i nënshtrohet vlerësimeve të ndikimit gjinor dhe nëse rekomandimet nga ekspertët gjinorë, Agjencia për Barazi Gjinore dhe organizatat e shoqërisë civile janë përfshirë në kuadrin rregullator. Treguesi gjithashtu vlerëson nivelin e konsultimit publik gjatë procesit legjislativ dhe nëse legjislacioni përfundimtar pasqyron qasje të përgjegjshme ndaj gjinisë që synojnë përmirësimin e qasjes së grave në shërbimet financiare.

Duke analizuar këto elemente, treguesi ofron një pasqyrë të shkallës në të cilën reformat e sektorit financiar kontribuojnë në zhvillimin ekonomik gjithëpërfshirës gjinor. Qasja e përmirësuar në shërbimet financiare, kreditë dhe mundësitë e investimit janë thelbësore për mbështetjen e grave sipërmarrëse, forcimin e bizneseve në pronësi të grave dhe uljen e pabarazive strukturore në pjesëmarrjen ekonomike.

Në përgjithësi, treguesit brenda shtyllës së Mjedisit të Biznesit, NVM-ve dhe Financave nxjerrin në pah rëndësinë e integritit të konsideratave të barazisë gjinore në qeverisjen ekonomike, politikat e inovacionit, lidërshiptin e korporatave dhe rregullimin financiar. Përmes vlerësimeve të ndikimit gjinor, objektivave të përfaqësimit dhe legjislacionit financiar të integruar gjinor, këta tregues ofrojnë një kornizë për të siguruar që reformat ekonomike të kontribuojnë në mundësi dhe rezultate më të barabarta për gratë dhe burrat në ekonominë e Kosovës.

5.4 Arsimi & tregu i punës

Ky seksion shqyrton treguesit e ndjeshëm gjinor që lidhen me reformat në sistemin arsimor dhe politikat e tregut të punës. Këta tregues përqendrohen në masën në të cilën reformat arsimore integrojnë konsideratat e barazisë gjinore dhe kontribuojnë në adresimin e pabarazive strukturore në pjesëmarrjen në tregun e punës, veçanërisht ato që prekin gratë. Treguesit theksojnë arsimin e fëmijërisë së hershme, arsimin dhe aftësimin profesional (AAP) dhe harmonizimin midis sistemeve arsimore dhe nevojave të tregut të punës.

Masa e parë e reformave e analizuar në këtë seksion është Masa 4.1.2, e cila synon të rrisë regjistrimin në arsimin e fëmijërisë së hershme dhe të përmirësojë cilësinë e sistemeve dhe shërbimeve të kujdesit. Kjo masë është e lidhur ngushtë me objektiva më të gjera socio-ekonomike, veçanërisht lehtësimin e pjesëmarrjes së grave në tregun e punës. Zgjerimi i qasjes në arsimin dhe kujdesin e fëmijërisë së hershme zvogëlon barrën e punës së papaguar të kujdesit, e cila prek në mënyrë jo proporcionale gratë, duke mundësuar kështu një pjesëmarrje më të madhe në punësim dhe aktivitete ekonomike.

Treguesi i parë i ndjeshëm gjinor sipas kësaj mase, Treguesi 4.1.2.1, vlerëson nëse korniza e sigurimit të cilësisë për arsimin dhe kujdesin e fëmijërisë së hershme (AKFH) është e lirë nga paragjykimet gjinore dhe përfshin metoda mësimdhënieje të përgjegjshme gjinore. Qëllimi i këtij treguesi është të sigurojë që sistemet e arsimit të hershëm të promovojnë mjedise mësimore gjithëpërfshirëse që sfidojnë stereotipat gjinor dhe mbështesin mundësi të barabarta zhvillimi si për vajzat ashtu edhe për djemtë.

Vlerësimi i këtij treguesi përfshin shqyrtimin e disa aspekteve të kornizës arsimore. Këto përfshijnë shqyrtimin e materialeve arsimore dhe teksteve shkollore për të siguruar që ato të shmangin stereotipat gjinor dhe të pasqyrojnë përvoja të ndryshme shoqërore. Kjo gjithashtu përfshin vlerësimin nëse programet e trajnimit të mësuesve përfshijnë metodologji mësimdhënieje të përgjegjshme gjinore dhe nëse institucionet e fëmijërisë së hershme zbatojnë në mënyrë aktive praktika të tilla. Përveç kësaj, treguesi merr në konsideratë numrin e trajnimeve të ofruara për mësuesit mbi metodat e mësimdhënies të përgjegjshme gjinore dhe numrin e institucioneve që kanë adoptuar këto qasje në praktikë. Përmes këtyre mekanizmave, treguesi kërkon të trajtojë pabarazitë gjinore në një fazë të hershme të zhvillimit arsimor dhe të kontribuojë në mjedise arsimore më gjithëpërfshirëse.

Një tregues i dytë sipas të njëjtës masë, Treguesi 4.1.2.2, përqendrohet në shkallët e regjistrimit të fëmijëve të moshës 0-2 vjeç në arsimin e fëmijërisë së hershme. Objektivi i vendosur sipas këtij treguesi është që të paktën 8% e fëmijëve në këtë grupmoshë duhet të regjistrohen në arsimin parashkollor. Megjithatë, treguesi nuk mat vetëm nivelet e përgjithshme të pjesëmarrjes; ai gjithashtu kërkon që të dhënat e regjistrimit të ndahen sipas disa variablave socio-demografike, duke përfshirë seksin, vendndodhjen rurale ose urbane, statusin e aftësisë së kufizuar, etninë dhe kushtet socio-ekonomike të familjes.

Qëllimi i kësaj qasjeje është të ofrojë një kuptim më gjithëpërfshirës të modeleve të pjesëmarrjes dhe të identifikojë barrierat strukturore që mund të ndikojnë në qasjen në arsimin e fëmijërisë së hershme. Duke analizuar shkallët e regjistrimit në grupe të ndryshme demografike, politikëbërësit mund të identifikojnë më mirë pabarazitë në qasje dhe të hartojnë ndërhyrje të synuara për të përmirësuar përfshirjen. Prandaj, ky tregues shërben si një mjet kyç për monitorimin nëse politikat e arsimit të fëmijërisë së hershme kontribuojnë si në mundësi të barabarta arsimore për fëmijët ashtu edhe në rezultate më të gjera të barazisë gjinore në shoqëri.

Masa e dytë e reformave që shqyrtohet në këtë seksion është Masa 4.2.2, e cila përqendrohet në përafrimin e sistemit arsimor me nevojat e tregut të punës përmes reformave në arsimin dhe aftësimin profesional (AAP) dhe arsimin për të rritur. Reforma synon të forcojë bashkëpunimin midis institucioneve arsimore dhe komunitetit të biznesit, të rishikojë kornizën ligjore që rregullon AAP-në dhe arsimin për të rritur, dhe të zgjerojë mundësitë e të nxënit gjatë punës në shkollat profesionale.

Treguesi përkatës i ndjeshëm gjinor, Treguesi 4.2.2.1, vlerëson nëse korniza rregullatore që rregullon arsimin dhe aftësimin profesional integron objektivat e barazisë gjinore dhe nëse i është nënshtruar një vlerësimi të ndikimit gjinor gjatë procesit legjislativ. Qëllimi i këtij treguesi është të sigurojë që politikat e arsimit profesional të promovojnë qasje të barabartë në mundësitë e trajnimit si për gratë ashtu edhe për burrat dhe të trajtojnë ndarjen gjinore në sektorë të ndryshëm profesional.

Vlerësimi i këtij treguesi përfshin vlerësimin e numrit të kornizave rregullatore të miratuara të AAP-së dhe arsimit për të rritur që i janë nënshtruar vlerësimeve të

ndikimit gjinor dhe shqyrtimin nëse rekomandimet që pasojnë pasqyrohen në legjislationin përfundimtar. Treguesi gjithashtu merr në konsideratë masën në të cilën konsultimet publike përfshijnë pjesëmarrjen e institucioneve të barazisë gjinore, siç është Agjencia për Barazi Gjinore, si dhe ekspertët e çështjeve gjinore dhe organizatat e shoqërisë civile. Përmes këtij procesi, treguesi promovon integrimin e parimeve të integritit gjinor në politikat e arsimit dhe tregut të punës, duke siguruar që reformat në arsimin profesional të kontribuojnë në një pjesëmarrje më gjithëpërfshirëse në tregun e punës dhe në uljen e pabarazive gjinore në mundësitë e punësimit.

Në përgjithësi, treguesit brenda shtyllës së Arsimit dhe Tregut të Punës nxjerrin në pah rëndësinë e integritit të konsideratave të barazisë gjinore si në politikën arsimore ashtu edhe në strategjitë e zhvillimit të fuqisë punëtore. Duke trajtuar paragjykimet gjinore në arsimin e fëmijërisë së hershme, duke monitoruar modelet e pjesëmarrjes në të gjitha grupet demografike dhe duke përfshirë objektivat e barazisë gjinore në reformat e arsimit profesional, këta tregues synojnë të sigurojnë që politikat e arsimit dhe të tregut të punës të kontribuojnë në barazinë gjinore afatgjatë dhe pjesëmarrjen ekonomike gjithëpërfshirëse në Kosovë.

5.5 Qeverisja & demokracia

Ky seksion shqyrton treguesin e ndjeshëm gjinor që lidhet me qeverisjen demokratike dhe mbikëqyrjen parlamentare, duke u përqendruar në mënyrën se si institucionet legjislative integrojnë konsideratat e barazisë gjinore brenda strukturave të tyre të brendshme dhe proceseve të vendimmarrjes. Treguesi i lidhur me këtë fushë reforme vlerëson masën në të cilën procedurat parlamentare dhe mekanizmat institucional promovojnë integrimin gjinor në punën legjislative, aktivitetet mbikëqyrëse dhe shqyrtimin e politikave publike.

Masa përkatëse e reformës brenda Agjendës së Reformave është Masa 5.5.1, e cila synon të përmirësojë performancën e Kuvendit në hartimin e ligjeve dhe mbikëqyrjen përmes planifikimit të përmirësuar, menaxhimit të brendshëm dhe zhvillimit institucional. Forcimi i kapaciteteve parlamentare konsiderohet një komponent i rëndësishëm i qeverisjes demokratike dhe llogaridhënies institucionale. Rritja e efektivitetit të Kuvendit kontribuon në përmirësimin e kontrollit të politikave qeveritare, procese më të forta legjislative dhe vendimmarrje më transparente brenda institucioneve demokratike.

Brenda këtij konteksti reformash, Treguesi 5.5.1.1 përqendrohet posaçërisht në integrimin e konsideratave të barazisë gjinore brenda procedurave parlamentare dhe mekanizmave mbikëqyrës. Treguesi vlerëson nëse Kuvendi përfshin sistematikisht perspektivat gjinore në proceset legjislative, duke përfshirë hartimin e ligjeve, debatet parlamentare, punën e komisioneve dhe funksionet e shqyrtimit të politikave.

Një aspekt qendror i këtij treguesi është vlerësimi nëse komisionet parlamentare dhe procedurat e brendshme përfshijnë mekanizma për të shqyrtuar legjislacionin nga perspektiva e barazisë gjinore. Kjo përfshin analizimin nëse vlerësimet e ndikimit gjinor kryhen gjatë hartimit të legjislacionit dhe nëse institucionet ose ekspertët e barazisë gjinore konsultohen gjatë diskutimeve parlamentare. Treguesi gjithashtu shqyrton nëse komisionet parlamentare përgjegjëse për çështjet e barazisë gjinore përfshihen në mënyrë aktive në shqyrtimin e legjislacionit të propozuar dhe monitorimin e politikave qeveritare që lidhen me barazinë gjinore.

Një tjetër komponent i rëndësishëm i treguesit ka të bëjë me kapacitetet institucionale të Kuvendit për të zbatuar praktikatat e integritetit të perspektivës gjinore. Kjo përfshin vlerësimin nëse stafi parlamentar merr trajnim mbi parimet e barazisë gjinore, nëse përdoren mjete analitike të ndjeshme ndaj gjinisë gjatë shqyrtimit legjislativ dhe nëse Kuvendi mbledh dhe përdor sistematikisht informacion të ndarë sipas gjinisë gjatë ushtrimit të rolit të tij mbikëqyrës.

Treguesi thekson gjithashtu rolin e mbikëqyrjes parlamentare në monitorimin e zbatimit të politikave që trajtojnë barazinë gjinore dhe të drejtat e grave. Përmes seancave dëgjimore, raporteve dhe mekanizmave mbikëqyrës, Kuvendi mund të vlerësojë nëse reformat qeveritare trajtojnë në mënyrë efektive pabarazitë gjinore dhe sigurojnë që politikatat kombëtare të përputhen me objektivat e barazisë gjinore.

Në përgjithësi, treguesi nën shtyllën e Qeverisjes dhe Demokracisë thekson rëndësinë e përfshirjes së konsideratave të barazisë gjinore brenda institucioneve demokratike. Duke forcuar kapacitetet parlamentare për të analizuar legjislacionin dhe politikatat përmes një perspektive gjinore, Agjenda e Reformave synon të sigurojë që reformat e qeverisjes të kontribuojnë në procese demokratike më gjithëpërfshirëse, llogaridhënie të përmirësuar dhe mbrojtje më të fortë të parimeve të barazisë gjinore në hartimin e politikave publike.

6. TË GJETURAT KYÇE: BOSHLLËQET, RREZIQËT DHE MUNDËSITË

Ky kapitull sintetizon gjetjet kryesore që dalin nga analiza gjinore e Agjendës së Reformave të Kosovës brenda kornizës së Planit të Rritjes Ekonomike të BE-së. Analiza nxjerr në pah disa boshllëqe strukturore gjinore brenda hartimit të Agjendës së Reformave, identifikon rreziqet e mundshme që mund të thellojnë pabarazitë ekzistuese gjinore nëse reformat zbatohen pa qasje të ndjeshme gjinore, dhe përshkruan mundësitë për forcimin e zbatimit të reformave të përgjegjshme gjinore.

Të gjeturat burojnë kryesisht nga analiza e treguesve të ndjeshëm gjinor në të gjitha fushat kryesore të reformave të agjendës, duke përfshirë reformën e administratës publike, digjitalizimin dhe tranzicionin e gjelbër, zhvillimin e sektorit privat, reformat e arsimit dhe tregut të punës, dhe qeverisjen demokratike. Ndërsa disa fusha reformash përfshijnë tregues dhe mekanizma politikash të ndjeshëm gjinor, integrimi i përgjithshëm i konsideratave të barazisë gjinore mbetet i pabarabartë në të gjithë sektorët.

6.1 Boshllëqet gjinore në Agjendën e Reformave

Analiza zbulon se konsideratat e barazisë gjinore përfshihen vetëm në mënyrë të përzgjedhur brenda Agjendës së Reformave të Kosovës. Edhe pse janë zhvilluar disa tregues të ndjeshëm gjinor për të monitoruar reformat, shpërndarja e tyre nëpër sektorët e politikave është e pabarabartë dhe, në shumë raste, e kufizuar më tepër në aspektet procedurale të hartimit të politikave sesa në rezultatet thelbësore të barazisë gjinore.

Një nga boshllëqet më të dukshme lidhet me integrimin e kufizuar të perspektivave gjinore në reformat ekonomike dhe strukturore, veçanërisht ato që lidhen me zhvillimin e sektorit privat, promovimin e investimeve dhe politikën industriale. Ndërsa disa masa trajtojnë sipërmarrjen dhe qasjen në financa, treguesit e ndjeshëm gjinor shpesh përqendrohen në procedurat legjislative ose objektivat

e përfaqësimit në vend të mekanizmave konkret që synojnë rritjen e pjesëmarrjes së grave në aktivitetin ekonomik. Si rezultat, reformat që synojnë të stimulojnë rritjen ekonomike mund të mos trajtojnë mjaftueshëm barrierat strukturore me të cilat përballen gratë sipërmarrëse, duke përfshirë qasjen e kufizuar në kapital, rrjetet e biznesit dhe mundësitë e tregut.

Një boshllëk tjetër i rëndësishëm ka të bëjë me mungesën e vlerësimit sistematik të ndikimit gjinor në të gjitha fushat e reformës. Disa tregues kërkojnë vlerësime të ndikimit gjinor gjatë proceseve legjislative, veçanërisht në sektorë të tillë si politika e energjisë, qeverisja digjitale dhe rregullimi financiar. Megjithatë, këto kërkesa nuk zbatohen vazhdimisht në të gjithë kornizën e reformave. Në praktikë, kjo do të thotë që shumë nisma politike brenda Agjendës së Reformave mund të vazhdojnë pa një vlerësim të strukturuar se si reformat mund të ndikojnë ndryshe tek gratë dhe burrat.

Analiza identifikon gjithashtu boshllëqe në disponueshmërinë dhe përdorimin e të dhënave të ndara sipas gjinisë për monitorimin e rezultateve të reformave. Edhe pse disa tregues kërkojnë të dhëna të ndara sipas gjinisë dhe variabla të tjera socio-demografike, të dhëna të tilla nuk integrohen vazhdimisht në kornizat e monitorimit. Pa një mbledhje sistematike të të dhënave të ndara sipas gjinisë, bëhet e vështirë të vlerësohet nëse reformat zvogëlojnë në mënyrë efektive pabarazitë gjinore apo nëse pabarazitë ekzistuese vazhdojnë.

Një boshllëk tjetër ka të bëjë me integrimin e kufizuar të barazisë gjinore brenda mekanizmave të qeverisjes dhe llogaridhënies institucionale. Ndërsa Agjenda e Reformave përfshin tregues që lidhen me përfaqësimin e grave në strukturat vendimmarrëse, siç janë administrata publike, organet e qeverisjes së inovacionit dhe ndërmarrjet publike, këta tregues përqendrohen kryesisht në përfaqësimin numerik. Reformat më të gjera institucionale që lidhen me qeverisjen, kornizat rregullatore dhe koordinimin e politikave ekonomike shpesh nuk i trajtojnë në mënyrë të qartë konsideratat e barazisë gjinore.

Së fundmi, analiza thekson njohjen e kufizuar të ekonomisë së kujdesit brenda kornizës së reformave. Ndërsa reformat që lidhen me kujdesin dhe arsimin e fëmijërisë së hershme mbështesin në mënyrë jo të drejtpërdrejtë pjesëmarrjen e grave në tregun e punës, politikat më të gjera që trajtojnë punën e kujdesit të papaguar, ekuilibrin midis punës dhe jetës personale dhe infrastrukturën e kujdesit nuk janë integruar sistematikisht në të gjitha reformat ekonomike dhe të tregut

të punës. Duke pasur parasysh se shpërndarja e pabarabartë e përgjegjësiwe të kujdesit të papaguar mbetet një nga pengesat kryesore strukturore për punësimin e grave në Kosovë, kjo përfaqëson një boshllëk të rëndësishëm politikash.

6.2 Rreziqet e thellimit të pabarazive

Nëse zbatohen pa mekanizma të fortë të integritimit gjinor, disa reforma brenda Agjendës së Reformave mbartin rrezikun e përforsimit të pabarazive ekzistuese socio-ekonomike midis grave dhe burrave.

Një rrezik i rëndësishëm lidhet me pjesëmarrjen në tregun e punës dhe pabarazitë strukturore në punësim. Pjesëmarrja e grave në tregun e punës në Kosovë mbetet dukshëm më e ulët se ajo e burrave dhe gratë përfaqësohen në mënyrë jo proporcionale në punësimin joformal, punën e papaguar familjare dhe sektorët me paga të ulëta. Pa politika të synuara të ndjeshme gjinore të tregut të punës, reformat më të gjera ekonomike që synojnë stimulimin e rritjes së sektorit privat mund të përfitojnë në mënyrë jo proporcionale sektorë dhe profesione ku burrat janë tashmë të mbipërfaqësuar.

Një rrezik i dytë ka të bëjë me tranzicionin digjital dhe transformimin teknologjik të ekonomisë. Ndërsa digjitalizimi ofron mundësi të rëndësishme për inovacion ekonomik dhe shërbime publike të përmirësuara, gratë mbeten të nënpërfaqësuar në arsimin dhe punësimin e lidhur me TIK-un. Nëse politikat e transformimit digjital nuk trajtojnë në mënyrë aktive boshllëqet gjinore në aftësitë digjitale, qasjen në teknologji dhe pjesëmarrjen në ekonominë digjitale, ato mund të zgjerojnë pa dashje pabarazitë ekzistuese në punësim dhe pjesëmarrje ekonomike.

Rreziqe të ngjashme ekzistojnë brenda tranzicionit të gjelbër dhe reformave të politikave të energjisë. Politikat e energjisë dhe klimës shpesh përqendrohen kryesisht në objektivat teknologjike dhe mjedisore, ndërsa ndërlikimet shoqërore të këtyre tranzicioneve mund të marrin më pak vëmendje. Megjithatë, varfëria energjetike, përbalueshmëria e energjisë dhe qasja në shërbime të qëndrueshme të energjisë mund të ndikojnë ndryshe tek gratë dhe burrat për shkak të ndryshimeve në nivelet e të ardhurave, përgjegjësitë familjare dhe modelet e punësimit. Pa një hartim politikash të ndjeshme gjinore, reformat e tranzicionit të gjelbër mund të anashkalojnë këto ndikime diferenciale.

Një tjetër rrezik potencial lidhet me qasjen në financa dhe mundësitë e sipërmarrjes. Edhe pse reformat në sektorin financiar synojnë të forcojnë përfshirjen financiare, gratë sipërmarrëse vazhdojnë të përballen me pengesa strukturore në qasjen në kredi, kapital investimi dhe shërbime financiare. Nëse reformat e sektorit financiar nuk trajtojnë në mënyrë aktive pabarazitë gjinore në qasjen financiare, ndërmarrjet e udhëhequra nga gratë mund të mbeten të nënpërfaqësuar në nismat e zhvillimit ekonomik dhe ekosistemet e inovacionit.

Së fundmi, ekziston një rrezik më i gjerë institucional që barazia gjinore të mbetet e trajtuar si një çështje periferike dhe jo si një dimension thelbësor i politikës së reformës ekonomike. Nëse konsideratat gjinore trajtohen kryesisht përmes treguesve të izoluar dhe jo të integruar në arkitekturën e përgjithshme të reformës, potenciali transformues i Agjendës së Reformave për avancimin e barazisë gjinore mund të mbetet i kufizuar.

6.3 Mundësitë për reforma të përgjegjshme gjinore

Pavarësisht këtyre sfidave, Agjenda e Reformave ofron gjithashtu disa mundësi të rëndësishme për të forcuar zhvillimin dhe zbatimin e politikave të përgjegjshme gjinore.

Një mundësi kyçe qëndron në përdorimin e treguesve të ndjeshëm gjinor si mjete për monitorimin dhe llogaridhënien e politikave. Ekzistenca e treguesve të tillë krijon një kornizë institucionale për ndjekjen e progresit në barazinë gjinore në sektorë të ndryshëm të politikave. Nëse zbatohen sistematikisht dhe mbështeten nga mbledhja adekuate e të dhënave, këta tregues mund t'i ndihmojnë politikëbërësit të vlerësojnë nëse reformat kontribuojnë në uljen e pabarazive gjinore.

Një tjetër mundësi del nga reformat e lidhur me prokurimin publik dhe qeverisjen e sektorit publik. Mekanizmat e prokurimit publik të përgjegjshëm gjinor kanë potencialin të zgjerojnë mundësitë ekonomike për bizneset në pronësi të grave duke siguruar qasje më gjithëpërfshirëse në kontratat publike. Ngjashëm, objektivat e përfaqësimit brenda administratës publike, organeve të qeverisjes së inovacionit dhe ndërmarrjet publike mund të kontribuojnë në rritjen e pjesëmarrjes së grave në pozicione udhëheqëse dhe vendimmarrëse.

Tranzicioni digjital ofron gjithashtu mundësi për promovimin e pjesëmarrjes ekonomike gjithëpërfshirëse gjinore. Shërbimet publike digjitale mund të zvogëlojnë barrierat administrative për gratë sipërmarrëse, të lehtësojnë qasjen në informim dhe shërbime publike dhe të krijojnë forma të reja të aktivitetit ekonomik, siç janë sipërmarrja digjitale dhe mundësitë e punës në distancë. Me mbështetjen e duhur të politikave, transformimi digjital mund të kontribuojë në zgjerimin e pjesëmarrjes së grave në ekonomi.

Reformat në sistemet e arsimit dhe aftësimin profesional përfaqësojnë gjithashtu një mundësi të rëndësishme për të trajtuar ndarjen gjinore në tregun e punës. Duke integruar konsideratat e barazisë gjinore në politikat dhe programet e aftësimin profesional, Kosova mund të promovojë një pjesëmarrje më të balancuar të grave dhe burrave në sektorë të ndryshëm, duke përfshirë ato që tradicionalisht dominohen nga një gjini.

Së fundmi, korniza më e gjerë e Planit të Rritjes Ekonomike të BE-së dhe Instrumentit për Reforma dhe Rritje Ekonomike ofron një mundësi për të forcuar integrimin gjinor brenda procesit të pranimit në BE. Duke lidhur mbështetjen financiare me rezultatet e matshme të reformës, Plani i Rritjes Ekonomike krijon stimuj për qeveritë që të integrojnë konsideratat e barazisë gjinore në zbatimin e politikave. Nëse perspektivat gjinore përfshihen sistematikisht në mekanizmat e monitorimit, prioritetet e financimit dhe kornizat e vlerësimit të politikave, Plani i Rritjes Ekonomike mund të kontribuojë në një transformim ekonomik më gjithëpërfshirës dhe të barabartë.

Në përgjithësi, gjetjet sugjerojnë se, ndërsa Agjenda e Reformave të Kosovës përfshin disa mekanizma premtues për integrimin e konsideratave të barazisë gjinore, mbeten boshllëqe të konsiderueshme në integrimin sistematik të perspektivave gjinore në të gjitha reformat ekonomike dhe institucionale. Trajtimi i këtyre boshllëqeve do të jetë thelbësor për të siguruar që zbatimi i Agjendës së Reformave të kontribuojë jo vetëm në rritjen ekonomike dhe integrimin në BE, por edhe në rezultate më gjithëpërfshirëse dhe të barabarta të zhvillimit.

7. REKOMANDIME PËR POLITIKA

Bazuar në të gjeturat e analizës gjinore, ky kapitull përshkruan rekomandimet kryesore të politikave që synojnë forcimin e integritit të konsideratave të barazisë gjinore brenda zbatimit të Agjendës së Reformave të Kosovës sipas Planit të Rritjes Ekonomike të BE-së. Rekomandimet u drejtohen tri grupeve kryesore të akterëve: institucioneve kombëtare të Kosovës, Bashkimit Evropian dhe organizatave të shoqërisë civile. Forcimi i bashkëpunimit midis këtyre akterëve është thelbësor për të siguruar që reformat ekonomike dhe institucionale të kontribuojnë në rezultate zhvillimore gjithëpërfshirëse dhe të barabarta.

7.1 Për institucionet e Kosovës

Institucionet e Kosovës duhet të forcojnë integrimin sistematik të konsideratave të barazisë gjinore në të gjitha fazat e zbatimit të Agjendës së Reformave. Vlerësimet e ndikimit gjinor duhet të kryhen për të gjitha reformat kryesore legjislative dhe politike që lidhen me Planin e Rritjes Ekonomike, veçanërisht në fusha të tilla si zhvillimi ekonomik, transformimi digjital, politika energjetike dhe reformat e sektorit financiar. Kjo do të ndihmonte në sigurimin që reformat të mos i përforcojnë pa dashje pabarazitë ekzistuese.

Mekanizmat e monitorimit institucional duhet të përfshijnë gjithashtu mbledhjen e të dhënave të ndara sipas gjinisë në të gjitha fushat përkatëse të politikave. Raportimi i rregullt mbi zbatimin e reformave duhet të përfshijë tregues që matin se si reformat ndikojnë ndryshe te gratë dhe burrat, veçanërisht në fusha të tilla si punësimi, sipërmarrja, qasja në financa dhe pjesëmarrja në vendimmarrje.

Institucionet e Kosovës duhet të forcojnë më tej përfaqësimin e grave në pozicione udhëheqëse dhe vendimmarrëse në të gjithë administratën publike, ndërmarrjet publike dhe strukturat qeverisëse që lidhen me inovacionin dhe zhvillimin ekonomik. Sigurimi i pjesëmarrjes së balancuar në këto struktura mund të kontribuojë në hartimin dhe mbikëqyrjen më gjithëpërfshirëse të politikave.

Së fundmi, politikat që trajtojnë kujdesin ndaj fëmijëve, arsimin e fëmijërisë së hershme dhe ekonominë e kujdesit duhet të forcohen më tej, pasi zgjerimi i qasjes në shërbimet e kujdesit mbetet thelbësor për rritjen e pjesëmarrjes së grave në tregun e punës dhe përfshirjen ekonomike.

7.2 Për Bashkimin Evropian

Bashkimi Evropian duhet të vazhdojë të promovojë barazinë gjinore si një komponent thelbësor i proceseve të pranimit në BE dhe reformimit në Ballkanin Perëndimor. Brenda kuadrit të Planit të Rritjes Ekonomike të BE-së dhe Instrumentit të Reformës dhe Rritjes Ekonomike, BE-ja mund të forcojë integrimin e perspektivave gjinore në mekanizmat e monitorimit dhe vlerësimit të reformave.

Treguesit e barazisë gjinore duhet të përfshihen sistematikisht në monitorimin e momenteve të reformës dhe raporteve të progresit. Kjo do të ndihmonte në sigurimin që reformat ekonomike të mbështetura nga fondet e BE-së të kontribuojnë gjithashtu në uljen e pabarazive gjinore.

BE-ja mund të mbështesë gjithashtu programe të synuara që promovojnë fuqizimin ekonomik të grave, duke përfshirë nismat që synojnë mbështetjen e grave sipërmarrëse, forcimin e pjesëmarrjes së grave në ekosistemet e inovacionit dhe përmirësimin e qasjes së grave në financë dhe aftësi digjitale.

Së fundmi, mbështetja e vazhdueshme për nismat e integritit të perspektivës gjinore dhe ndërtimin e kapaciteteve institucionale në Kosovë do të ndihmonte në forcimin e aftësisë së institucioneve kombëtare për të integruar konsideratat e barazisë gjinore në hartimin e politikave dhe zbatimin e reformave.

7.3 Për shoqërinë civile

Organizatat e shoqërisë civile luajnë një rol të rëndësishëm në monitorimin e proceseve të reformave dhe promovimin e llogaridhënies në zbatimin e Agjendës së Reformave. Organizatat e grave dhe institucionet kërkimore mund të kontribuojnë duke ofruar analiza të pavarura se si reformat ndikojnë në rezultatet e barazisë gjinore.

Shoqëria civile duhet të vazhdojë të angazhohet në konsultime politike në lidhje me zbatimin e Planit të Rritjes Ekonomike dhe të avokojë për një integrim më të

fortë të perspektivave gjinore në reformat ekonomike dhe të qeverisjes. Përfshirja e tyre mund të ndihmojë në sigurimin që përvojat dhe nevojat e grave dhe grupeve të margjinalizuara të pasqyrohen në diskutimet politike.

Përveç kësaj, organizatat e shoqërisë civile mund të kontribuojnë në forcimin e ndërgjegjësimit publik në lidhje me barazinë gjinore në zhvillimin ekonomik dhe proceset e integritit në BE. Përmes kërkimit, avokimit dhe dialogut publik, ato mund të mbështesin zhvillimin e qasjeve më gjithëpërfshirëse të politikave dhe të promovojnë një kuptim më të gjerë shoqëror të rëndësisë së barazisë gjinore për zhvillim të qëndrueshëm.

8. PËRFUNDIM

Agjenda e Reformave të Kosovës sipas Planit të Rritjes Ekonomike të BE-së përfaqëson një kornizë të rëndësishme për avancimin e transformimit ekonomik, forcimin institucional dhe progresin drejt integritimit në Bashkimin Evropian. Reformat e përshkruara në agjendë trajtojnë fusha kyçe si administrata publike, transformimi digjital, tranzicioni energjetik, zhvillimi i sektorit privat, arsimit dhe politikave të tregut të punës. Së bashku, këto reforma pritet të kontribuojnë në përmirësimin e qeverisjes, konkurrencën më të fortë ekonomike dhe përafrimin më të afërt me standardet e BE-së.

Analiza gjinore e kryer në këtë studim tregon se, ndërsa disa elemente të Agjendës së Reformave përfshijnë tregues të ndjeshëm gjinor, integrimi i konsideratave të barazisë gjinore mbetet i pabarabartë në të gjithë sektorët e politikave. Në disa fusha, veçanërisht në qeverisjen ekonomike, zhvillimin e sektorit privat dhe reformat e sektorit financiar, perspektivat gjinore nuk janë sistematikisht të përfshira në hartimin e politikave ose mekanizmat e monitorimit. Si pasojë, ekziston rreziku që reformat e përqendruara kryesisht në rritjen ekonomike dhe transformimin strukturor mund të anashkalojnë barrierat strukturore që vazhdojnë të kufizojnë pjesëmarrjen ekonomike të grave.

Njëkohësisht, Agjenda e Reformave ofron gjithashtu mundësi të rëndësishme për avancimin e barazisë gjinore. Përfshirja e treguesve të ndjeshëm gjinor në disa fusha reformash, zhvillimi i mekanizmave të qeverisjes që i përgjigjen gjinisë dhe korniza më e gjerë e politikave të BE-së që mbështesin barazinë gjinore krijojnë një bazë për forcimin e integritimit gjinor në zbatimin e reformave. Nëse këto mekanizma zbatohen vazhdimisht dhe mbështeten nga të dhëna të mjaftueshme, angazhim institucional dhe koordinim politikash, Agjenda e Reformave mund të kontribuojë në uljen e pabarazive gjinore dhe zgjerimin e pjesëmarrjes së grave në jetën ekonomike dhe publike.

Integrimi i perspektivave gjinore në proceset e reformës ekonomike nuk është vetëm një çështje drejtësie sociale, por edhe një parakusht për zhvillim të

qëndrueshëm dhe integrim efektiv në BE. Të siguarit që gratë dhe burrat të përfitojnë në mënyrë të barabartë nga transformimi ekonomik forcon tregjet e punës, përmirëson produktivitetin ekonomik dhe kontribuon në institucione më elastike.

Për Kosovën, përfshirja e barazisë gjinore në mënyrë më sistematike brenda zbatimit të Agjendës së Reformave do të jetë thelbësore për të siguruar që përfitimet e Planit të Rritjes Ekonomike të BE-së të shpërndahen në mënyrë më të barabartë në të gjithë shoqërinë. Forcimi i hartimit të politikave që i përgjigjen çështjeve gjinore, përmirësimi i llogaridhënies institucionale dhe mbështetja e mundësive ekonomike gjithëpërfshirëse do të ndihmojnë në sigurimin që rruga e Kosovës drejt integrimit evropian të përparojë gjithashtu barazinë gjinore thelbësore dhe zhvillimin gjithëpërfshirës.

Përkrahur nga:

